

Komentář Odborného panelu (WOS)

FORD: 6.2 Languages and Literature

Komentář vypracoval: prof. Lenka Zajícová, Ph.D.

Datum zpracování: 30. července 2022

Základní otázky – Obory FORD

I. část - Data zpracovaná dle Web of Science

1. **Jaká je úroveň oboru v ČR v mezinárodním srovnání? (Je podle vašeho odborného názoru komentovaný obor – při pohledu neomezujícím se pouze na bibliometrická data - na úrovni srovnatelné s vyspělými zeměmi? Případně srovnatelný se zeměmi s obdobnými, pro daný obor relevantními, podmínkami – kulturními, ekonomickými, společenskými...).**

Úroveň oboru je naprosto srovnatelná s tím, jakých výsledků tento obor dosahuje v zahraničí. Kvalita produkce vykazuje mírně stoupající trend, který se projevuje nejen v té části výsledků, které jsou postižitelné bibliometrickou analýzou, ale zejména v Modulu 1, kde se zároveň ukazují i postupně se zvyšující nároky domácí odborné komunity při hodnocení.

Špičkové výsledky oboru mohou být značně heterogenní a být určeny různému publiku, což znesnadňuje jejich přímočaré srovnání. Existuje špičkový výzkum, jehož výsledky jsou zajímavé pro co nejširší mezinárodní odbornou komunitu a prosazují se v anglofonních časopisech v nejvyšších kvartilech WoS. Tento segment je dobře postižitelný bibliometrickou analýzou a ve srovnání s EU15/světlem zde obor vykazuje nižší úroveň, zároveň však jednoznačně stoupající tendenci.

Na druhou stranu existuje špičkový výzkum, jehož výsledky jsou primárně určeny českému publiku, u kterých může být mezinárodní dopad mizivý a bibliometrická analýza zcela nevhodná, a přesto se jedná o excelentní výsledky zcela srovnatelné s obdobnými výsledky, které vznikají v jiných jazykových společenstvích.

Značná část oboru je u nás navíc reprezentována cizojazyčnými filologiemi, kde se špičkám v oboru daří prosazovat i v rámci odborných komunit příslušného jazyka, kde skutečný dopad a prestiž výsledku opět nemusejí být vůbec uchopitelné v rámci bibliometrické analýzy uplatňované v ČR, protože každá země má systém hodnocení VaV a kritéria oborové prestiže nastaveny jinak a v zájmu co největšího dopadu výsledků svého výzkumu se český badatel musí těmto hlediskům přizpůsobit bez ohledu na to, jaký systém hodnocení platí v jeho zemi.

2. **Je tato úroveň adekvátně reflektována zpracovanou bibliometrickou analýzou? Je zde rovněž možnost stručně uvést významné znaky publikační kvality a publikační zvyklosti oboru neobsažené v analýze Modulu 2.**

V posledním hodnoceném roce (2020) došlo k výraznému nárůstu počtu bibliometrizovatelných výstupů: ve srovnání s r. 2019 se tento počet prakticky

ztrojnásobil: 96 (2020) vs. 33 (2019), množství výstupů v r. 2020 se vyrovnává součtu výstupů za předchozí čtyři roky: 96 (2020) vs. 105 (2016–2019). Spíše než změnou publikačního směřování je tento nárůst dán nárůstem časopisů s indikátorem AIS ve WoS, který byl v r. 2020 nově přidělen většině časopisů z AHCI, a procento tohoto navýšení odpovídá procentu navýšení výsledků. Mezi nimi je i několik českých a slovenských časopisů (Eirene, Česká literatura, World Literature Studies – celkem 19 výsledků v Q3 a Q4), přičemž AIS se do r. 2020 týkalo jediného českého/slovenského časopisu, a to Slova 2 a slovesnosti, které mimochodem představuje více než čtvrtinu všech výsledků za hodnocené období (54 z 200). Potěšitelné je, že tento nárůst se projevuje jako stabilní nárůst jak v absolutních, tak v relativních číslech v D1 a Q1, zatímco podíl výsledků Q2–Q4 kolísá a spíše se zmenšuje. Výsledků v D1 je v r. 2020 sedm oproti pouhým dvěma za předchozí čtyři roky dohromady, v Q1 21 oproti 13 za předchozí čtyři roky celkem. Avšak vzhledem k tomu, že se stále jedná o nízká čísla, je třeba počítat s možností kolísání a omezenou platností jakýchkoli závěrů.

Je však třeba znovu zdůraznit, že výstupy v časopisech ve WoS s AIS tvoří jen zlomek výsledků FORDu, jen výsledků v časopisech ve WoS bez AIS je za sledované období dva a půlkrát tolik (200 vs. 501), přičemž špičkové výsledky v oboru jsou dominantně typu B (kniha), případně C (kapitola v knize) a mohou být i Jost či jiné formáty (viz Modul 1). Literárněvědné a literárněhistorické časopisy, stejně jako lingvistiky a literatury jiných jazyků než angličtiny jsou ve WoS zastoupeny sporadicky a do značné míry nahodile. Proto hodnocení na jejich základě má jen omezenou platnost a nevypovídá o celkové kvalitě a silných oblastech výzkumu dané VO.

3. Má obor vysokou úroveň své produkce v D1 a Q1 ve srovnání s EU15 a se světem? Dochází v daném oboru k nadprodukci v pásmu Q4 ve srovnání s EU15 resp. Se světem? Pokud ano, jak byste ji vysvětlili?

Pokud jde o tu část produkce oboru, která je postižitelná bibliometrickou analýzou, výsledků v D1 a Q1 je ve srovnání s EU15/světem relativně málo, zatímco v pásmu Q4 dochází vskutku k nadprodukci. Ve srovnání s EU15/světem dosahuje obor v D1 přibližně třetinového podílu, v Q1 polovičního, zatímco v Q4 je jeho podíl více než dvojnásobný. Jde o souběh několika příčin, od velmi konkrétních po obecnější: do r. 2019 byl jediným oborovým českým/slovenským periodikem s AIS časopis Slova a slovesnost, který byl v pásmu Q4. Výsledky v tomto časopise představují více než čtvrtinu všech výsledků za hodnocené období (54 z 200). V r. 2020 se tento časopis sice ocitl v pásmu Q3, na druhou stranu byly zařazeny další dva české/slovenské časopisy v pásmu Q4 (Česká literatura, World Literature Studies), jejichž 17 výsledků též představuje nezanedbatelný podíl, celkem tedy výstupy v českých/slovenských časopisech představují dvě třetiny výsledků Q4. Mezi obecnější důvody patří oborová a jazyková podmíněnost publikačních platforem zařazených do WoS (a zejména těch v D1 a Q1), což limituje možnost uplatnění značné části výsledků českých badatelů (např. literárněvědných časopisů, resp. časopisů reprezentujících různé filologie je v D1 a Q1 naprosté minimum), nižší poměr FTE a celkový systém financování vědy a výzkumu v ČR, který je pro humanitní obory nepříznivý.

4. Má v daném oboru význam institut korespondujícího (reprint) autora? Jaké je v daném oboru relativní zastoupení těchto výsledků? Můžete tyto výsledky nějak blíže charakterizovat (viz konkrétní výsledky v příloze)?

Institut korespondenčního autora a jeho sledování má v daném oboru dosud spíše okrajový význam. Přes 90 % výsledků má korespondenčního autora z domácí instituce,

v případě výsledků D1 a Q1 je tento podíl jen o málo nižší (85 %). V oboru je dosud silná tradice výstupů s jediným autorem (tvoří téměř 60 % výsledků ve sledovaném období), v případě výsledků s více autory (převažují autorské dvojice) je jejich autorský podíl obvykle rovnocenný a sledování pouze korespondenčního autora znamená umenšovat reálný přínos druhého autora či autorů dalších.

5. Jaké je v daném oboru zastoupení výsledků vytvořených ve velkých kolaboracích? Jaký je podle vašeho názoru autorský přínos domácích institucí na takových výsledcích (viz konkrétní výsledky v příloze)?

Velké kolaborace jsou v daném oboru zcela výjimečné: konkrétně se to v hodnoceném období týká pouze jednoho z celkem 200 výsledků, kde se jedná o celoevropskou spolupráci v oblasti lexikografie a autorský přínos domácích institucí je naprosto odpovídající zaměření výsledku. 3

6. Jaký je v daném oboru rozsah mezinárodní spolupráce při tvorbě špičkových výsledků? Můžete tyto výsledky nějak blíže charakterizovat (viz konkrétní výsledky v příloze)?

Výstupy vzniklé v rámci mezinárodní spolupráce tvoří pětinu všech výsledků, přičemž v případě výsledků klasifikovaných v D1 a Q1 je to jedna třetina, oproti tomu v Q4 najdeme těchto výsledků pouze 7 %. Odhlédneme-li od skutečnosti, že se jedná o relativně nízké počty výsledků, ze kterých lze cokoli obecného vyvodit jen s velkým rizikem chyby, lze konstatovat, že mezinárodní spolupráce hovoří ve prospěch uplatnění výsledků ve vyšších kvartilech, na druhou stranu není zdaleka nutnou podmínkou, jelikož dvě třetiny špičkových výsledků jsou vytvořeny pouze domácími autory. Výsledky vzniklé v mezinárodní spolupráci pokrývají oproti minulým letům širší spektrum především lingvistických podoborů (např. korpusová lingvistika, osvojování jazyka, obecná lingvistika) a podíl těchto výsledků patřících spíše do oblasti klinické medicíny se výrazně snížil.

7. Do jaké míry lze považovat výsledky klasifikované jako D1 a Q1 za domácí „know-how“ (viz konkrétní výsledky v příloze)? Je tento podíl podle vašich zkušeností v souladu s praxí v zahraničí?

V drtivé většině tyto výsledky lze považovat za domácí know-how, vzniklé z vlastního přínosu institucí (viz též bod 4). V některých případech se samozřejmě jedná o autory zahraničního původu, kde lze předpokládat, že část know-how si přinesli z míst svého dřívějšího působení, nyní však působí na příslušných VO, a lze je tedy považovat za součást domácího know-how. Tato praxe i podíl je plně v souladu s praxí v zahraničí. Opakovaně se výsledků D1 a Q1 daří dosahovat zejména autorům FF UK především v podoborech fonetiky, korpusové lingvistiky a sémantiky.

8. Existují WoS kategorie, které jsou v oboru nadprůměrně dobré? Můžete je stručně okomentovat?

Tři čtvrtiny výsledků jsou v převážně se překrývajících WoS kategoriích Linguistics (142) a Language and Linguistics (43). Jejich profil tudíž vykazuje ve srovnání s EU15/světlem stejné charakteristiky jako celý FORD: méně výsledků D1 a Q1 a naopak nadprodukce Q4. Na druhou stranu i zde se projevuje rostoucí tendence v D1 a Q1 a klesající v Q4. Ostatní WoS kategorie jsou zastoupeny minimem výsledků v rozmezí 0–16, nicméně se jedná o kategorie, které mají nízké zastoupení celosvětově. Vzhledem k této

skutečnosti pak každý jednotlivý výsledek může mít velký dopad na celkový profil, čímž ve srovnání s EU15/světlem dochází k některým zajímavým jevům: např. kategorie Literature vykazuje daleko příznivější profil ve srovnání s EU15/světlem než ostatní kategorie, dokonce např. relativní počet výsledků v Q1 je v ČR vyšší než v EU/světě: 25 % vs. 19 %, resp. 22 %; v kategorii Literary Reviews celkový poměr výsledků na rozdíl od téměř všech ostatních kategorií odpovídá poměru počtu obyvatel EU a jistě nepřekvapí, že v kategorii Literature, Slavic, je celkový poměr výsledků vzhledem k poměru počtu obyvatel EU téměř dvanásťnásobný. V každém případě bibliometrická analýza dává o excelentních výsledcích v těchto kategoriích jen velmi neúplný obrázek.

9. Dochází k významným překryvům s jinými obory, zejména u článků v pásmech D1/Q1? Můžete to stručně okomentovat? Odpovídají publikace klasifikované jako D1 a Q1 předpokládaným obsahem a zaměřením skutečně výzkumu v oboru FORD, do jakého jsou přiřazeny (viz seznam jednotlivých článků v přílohách).

U výsledků D1/Q1 je evidována řada překryvů, a to jednak s přírodovědnými a medicínskými fordami (1.2 Computer and information sciences, 3.1 Basic medical research, 3.2 Clinical medicine, 3.3 Health sciences), jednak se společenskovědními a humanitními fordami (5.1 Psychology and cognitive sciences; 5.3 Education; 5.4 Sociology, 6.1 History and Archeology). Překryv s fordem 1.2 je v disciplíně počítačová lingvistika naprosto oprávněný, stejně jako překryvy s fordy 5. oblasti (viz. disciplíny psycholingvistika, sociolingvistika, výuka jazyků apod.) a v některých případech i překryv literární a obecné historie. Proti tomu naprostá většina výsledků s překryvem s 3. oblastí jsou již za hranicí toho, co se u nás rozumí lingvistickým výzkumem v rámci humanitních věd a měly by být hodnoceny pouze v oné oblasti.

10. Jaké VO jsou podle oborových bibliometrických zpráv „Část I“ v daném oboru nejvýznamnější z hlediska produkce v D1 a Q1? Popřípadě, jaký je bibliometrický profil nejdůležitějších z těchto VO ve srovnání s benchmarky (svět, EU15, ČR)? Dosahují úrovně EU15 resp. světové úrovně, případně ji převyšují?

Vzhledem k celkově nízkému počtu výsledků v D1 je žebříček institucí podle tohoto kritéria velmi málo vypovídající, tři z pěti institucí zde uvedených (ČVUT, Psychologický ústav AV ČR, VFN Praha) se zde objevují jen díky multioborovému zařazení příslušných časopisů a pouze v případě Psychologického ústavu je tento překryv odůvodněný (výsledek je z oblasti osvojování jazyka, která jistě zajímá jak lingvistiku, tak psychologii). To však neopravňuje chápat tento ústav jako jednu z pěti nejvýznamnějších institucí fordu 6.2. Výstupy ČVUT a VFN patří ve skutečnosti do klinické medicíny. Na druhou stranu první příčka UK jistě odpovídá významu této VO v daném oboru. Žebříček dle kritéria Q1 již dává trochu kompletnější obrázek, ale i zde se polovina VO objevuje na základě jediného výsledku, který vypovídá spíše o publikačním úspěchu konkrétního autora než o oborovém významu VO jako celku, a i zde je téměř polovina institucí zcela jiného oborového zaměření (vedle již zmíněného ČVUT a Psychologického ústavu se zde objevuje Národní ústav duševního zdraví a FN u sv. Anny v Brně). Na druhou stranu umístění UK, MU a UPOL v první pětici jistě odpovídá jejich významu v tomto oboru.

11. Je v některých z těchto VO vysoké zastoupení výsledků vytvořených ve velkých kolaboracích, v mezinárodní spolupráci a výsledků s cizím reprint autorem? A naopak, existuje v oboru špičková instituce, která výrazněji než ostatní VO tvoří vynikající výsledky vlastním přispěním?

Velké kolaborace jsou v tomto oboru naprosto výjimečné (viz bod 5), nejvyšší podíl výsledků Q1 vzniklých v mezinárodní spolupráci vykazuje Univerzita Palackého v Olomouci, na druhou stranu podíl vlastních korespondenčních autorů u všech uvedených VO je 50 % a výše, kromě institucí, které se v tomto žebříčku ocitly v podstatě nedopatřením (viz bod 10 – Národní ústav duševního zdraví či FN u sv. Anny v Brně), které mají tento podíl nulový. Lze tedy konstatovat, že uvedené vynikající výsledky jsou vytvořeny převážně vlastním přispěním, i když vzhledem k celkově nízkému počtu výsledků, kdy jeden výsledek u několika zde uvedených VO znamená 100 %, z toho lze sotva něco obecnějšího vyvozovat.

II. část - Data zpracovaná s podporou RIV

1. Odpovídá podíl autorů a autorek majících alespoň jednu publikaci ve WoS zvyklostem v oboru?

Tento podíl je dle bibliometrické zprávy 18 %, což zvyklostem v oboru odpovídá a dobře ukazuje, že časopisy zařazené do WoS představují jen menší část relevantních publikačních platforem v oboru, který se soustřeďuje především na knižní publikace (B, C), ale i v případě výsledků typu J využívá velké množství oborově významných a prestižních časopisů mimo WoS.

2. Které VO jsou v oboru z hlediska personálních kapacit nejvýznamnější? Má některá z těchto institucí nadstandardně vysoký nebo naopak nízký podíl autorů a autorek, kteří publikují v prestižních žurnálech databáze WoS?

U 10 zde uvedených VO se podíl autorů publikujících ve WoS pohybuje mezi 16 a 33 % s jedinou výjimkou, a sice Západočeskou univerzitou v Plzni, kde je tento podíl pouhých 6 %. Naopak nejvyšší procento takto publikujících autorů mají Ústav pro jazyk český a Ústav pro českou literaturu AV ČR (27 %, respektive 33 %), což je do jisté míry pochopitelné vzhledem k tomu, že autoři z univerzitních pracovišť musí své kapacity obvykle dělit rovným dílem mezi pedagogické a vědecké aktivity, což ovlivňuje i jejich publikační činnost. Mezi univerzitami má mírně vyšší podíl těchto autorů UHK, UK a UPOL (25, 20 a 20 %), naopak mírně nižší JČU, OU a MU (16, 17 a 17 %). Je však třeba znovu zdůraznit, že zdaleka ne všechny žurnály databáze WoS jsou pro obor prestižní a že existuje řada oborově prestižních žurnálů, které ve WoS nejsou.

3. Existují mezi prezentovanými institucemi takové, které jsou výrazně produktivní z hlediska personálních kapacit ve vztahu k jejich podílu výsledků v horních pásmech?

V případě výsledků v Q1 podíl personálních kapacit výrazně překračuje Univerzita Karlova a Masarykova univerzita, v případě součtu výsledků Q1+Q2 pak i Univerzita Palackého v Olomouci a Univerzita Hradec Králové.

4. A naopak: existují v oboru VO, jejichž personální kapacity jsou významné, přesto produkují malý počet výsledků ve WoS a/nebo mají nestandardně vysoký podíl na národní produkci ve spodních pásmech? (U takových institucí je třeba ještě zohlednit, zda je pro ně produkce ve WoS vůbec relevantní, v souladu s jejich misí).

Pokud jde o 10 nejvýznamnějších VO z hlediska personálních kapacit, jisté odchylky od tohoto podílu lze nalézt, ale vzhledem k celkově nízkému počtu výsledků, kdy jediný výstup může procenty výrazně pohnout, je důležitost těchto odchylek diskutabilní. Např. podíl UK v pásmech Q3+Q4 je vyšší než by odpovídal jejímu personálnímu podílu, na druhou stranu tato VO exceluje v počtu Q1 výsledků, což vidím jako daleko významnější skutečnost. Vyšší podíl výsledků Q3+Q4 vykazuje i Ústav pro jazyk český AV ČR, kde je to dáno soustředěním se na publikování ve vlastním časopise Slovo a slovesnost, což byl po dlouhou dobu jediný český oborový časopis ve WoS s AIS; to je – bez ohledu na to, že se nachází v pásmu Q3/Q4 – hodno uznání.

Nicméně je třeba upozornit, že ani analýza s podporou RIV není prosta nepřesností ohledně oborového zařazení institucí, stejně jako se to děje u analýzy dat z WoS. Např. na děleném 3. místě jako nejvýznamnější instituce dle kritéria Q1 se tu objevují Orientální ústav AV ČR a Česká zemědělská univerzita v Praze, jejichž těžiště je rozhodně v jiném fordu než Languages and Literature.

Summary

Although there was a significant increase in the number of analyzed results last year (the number almost doubled), which also improved the representativeness of the data, it still covers only a small part of the scholarly production and research results in this FORD, and it is not a sufficient basis for the evaluation of the excellency of the research institutions, as the journals with AIS in WoS represent only a fragment of the publication platforms relevant in the field of Languages and Literatures, as the WoS coverage is partially biased by discipline, language, and place of publication. The conclusions drawn from this data can be only partial.